

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.п.н Дора Левтерова – Гаджалова

ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 1. Педагогически науки

професионално направление 1.2. Педагогика

докторска програма Специална педагогика

Автор: Недялка Петрова Гарова

Тема: Сексуално образование при ученици с увреден слух.

Научен ръководител: проф. д.п.н. Дора Левтерова - Гаджалова, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от Недялка Гарова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и съдържа:

- дисертационен труд от 230 страници, от които на 19 страници са представени ползвани 285 източника на български, руски, английски и полски езици. Видна е прецизността, с която докторантката е таксономизирала ползваната литература:

- ✓ 183 научни източника на кирилица,
- ✓ 58 източника на латиница,
- ✓ 9 речника и учебни помагала,
- ✓ 25 уеб сайта,
- ✓ на 9 линка за ресурсите към уроците по „Биология и здравно образование“ в

8 клас с детайлизиране за полова система, хигиена на половата система, болести на половата система, филм, MDR пакет: сглобяване на ресурсите, клипчета с жестомимичен превод, филмчета за уроците, планове на уроци (сценарии), виртуален урок по анатомия,

- ✓ използваната виртуална платформа: <http://mridge.dipseil.net>.

Цитиранията, освен детайлно са представени и коректно. Направено е цитиране, дори и на ползвани добри педагогически практики от проектни дейности и научно-приложни форуми по тематиката като: конкурс и национални срещи за учители по сексуално и репродуктивно здравно образование, национални срещи на висшите училища, подготвящи

бъдещи учители, Програми на ООН за развитие, изданията по проект BUL1R205/303 и други.

- автореферат от 62 страници с посочени приноси в две области: теоретични и научно-приложни, както и списък с публикации по дисертационния труд;
- 6 броя приложения, които включват:
 - ✓ авторска учебна програма по сексуално образование,
 - ✓ два въпросника за изследването,
 - ✓ годишно тематично разпределение за избираеми часове по Сексуално образование,
 - ✓ доказателствен снимков материал от проведеното М-обучение,
 - ✓ сценарий на урок „Хигиена на половата система и половия живот“;
- автобиография.

2. Актуалност на тематиката

Разработената проблематика е изключително актуална и слабо разработвана не само в българското, но и в световното научно и приложно пространство. Сексуалното образование е с особена значимост за децата с увреден слух, които в специалните училища са със седмичен престой. Децата, съобразно закона за закрила на детето са физическите лица до навършването на 18 години, а половото съзряване и често воденето на полов живот започва преди визираната възраст. За елиминирането на случайни, погрешни или неясни познания с нежелани последствия сексуалното образование е необходимо да се реализира отговорно и сериозно, подплатено с научна фактология и с позитивна емоционална подкрепа при подрастващи с и без слухови увреди.

3. Познаване на проблема

Гарова познава задълбочено проблематиката. Факт, който е виден от:

- интерпретирането на ползвана литература - задълбоченото, но стегнато хронологично проследяване на проблемите по тематиката на дисертационния труд през различни интердисциплинарни релации като обхваща анализ на литературни източници от 1903 година до 2018 година, като за съответния период докторантката ползва и съответната терминология, която е била актуална, а за настоящия период извежда актуалната терминология;
- авторското разработване и структуриране на въпросници по тематиката на дисертационната разработка;

- въвеждането на авторски иновативни методи за обучение като М-обучението с разработване на електронни ресурси с включване на самите обучавани;

- разработването на нови жестове, свързани със сексуалното образование. Действително, някои от жестовете съществуват в издадени речници. Публикуваните знаци в издадените речници като отражение на определени практики се характеризират с полизначност или включват три и даже четири динамични знака, което затруднява експресията и рецепцията относно знака или пък знаците съществуват в реалната практика, но носят белези на социална неприемливост. Създадени са жестове, които не съществуват в публикуваните речници - нито в българските речници, нито в международния речник Gestuno (International Sign Language). От друга страна, включването на ученици в разработването на новите жестове е изключително позитивен факт, тъй като стимулира креативността на младите хора, отразява тяхната действителност и повишава асертивността им както по отношение на сексуалното образование, така и по отношение на комуникативните компетентности.

- богатия практически опит на докторантката - над 35 години работа единствено с лица с увреден слух.

4. Методика на изследването

Структурираната методика на изследване елегантно води до постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Използвани са документален, анкетен метод и експеримент в процеса на провежданото обучение с дигитални технологии. Получените данни са тълкувани чрез резултати от приложени статистически методи. Резултатите са онагледени с 31 диаграми, 7 дендрограми и 7 таблици.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е разработен в три глави.

В първата глава, обстойно и с ясно изразена авторова позиция са интерпретирани сексуалното образование и сексуалното възпитание през призмата на сексуалността, влиянието на сексологията, и хронологията и настоящата ситуация на обучението на децата и учениците със слухови увреждания.

Втората глава е посветена на дизайна на изследването. Целта, задачите и хипотезите са в логическа последователност спрямо теоретичния анализ. Участниците в изследването са презентирани във всички възможни различни срезове на фактология и анализ. Организацията и етапите на самото изследване е представено по класическите канони за педаго-

гическо изследване през констатиращ, емпиричен и заключителен етап. Представена е детайлно и методиката на изследване.

В трета глава са представени резултатите от изследването и обстоятелствата им интерпретация. Анализирани са резултатите от анкетния метод в три аспекта: анализ от първоначалните данни, сравнителен анализ и клъстърен анализ /по една анкета, като пример, е представена в Приложения 2 и 3/. Клъстърният айтемен анализ е прецизен и силно информативен по отношение на промяната на знанията и отношенията към сексуалното образование на участниците в изследването по посока на научна фактология за сексуалното поведение. Внесени са тълкувания на учебното съдържание през учебния план и учебната програма по Биология и здравно образование, и през годишното тематично разпределение за избираеми учебни часове по Сексуално образование за 7-ми клас и за 8-ми клас /в Приложение 5/.

В аналитичен модел са представени проучването и анализа на виртуалните материали и анализа на виртуалните ресурси. Най - иновативният аспект на изследването, а именно ползването на QR-кодове в обучението е интерпретиран през създаването на QR-код, технически ресурси, текстови файлове и пространствен дизайн. Представено е самото обучение на учениците със слухови увреждания с помощта на мобилни устройства. В Приложение 6 е представен илюстративен снимков материал за провеждането на М-обучението, а в Приложение 1 – сценарий на един урок, а именно „Хигиена на половата система и половия живот“.

Представени в тълкувателен аспект са създадените нови жестове, които в някои случаи са по-конкретни и лесни - например създадения жест за „секс“ /с базисното значение за „пол“/ е двустепенен и с едно единствено значение, за разлика от двата съществуващи жеста в последния публикуван речник на Българския жестов език от 2017 година. В последния са представени два жеста - единият има три значения и цинично-улична окраска, другият е с едно значение, но е далеч от семантичната перцепция и рецепция. Подобна е ситуацията за жеста „орална любов“ - съществуващия публикуван жест има вулгарен нюанс, докато в дисертационния труд този нюанс е изчистен с новосъздадения жест.

Някои новосъздадени жестове водят до преодоляване на полизначността на някои жестове от жестовия език - например, в последния речник на Българския жестов език от 2017 година, за жеста „спин“ с един и същи жест се обозначават симптом, вирус, инфекция, болест и спин, докато например за едно лечимо заболяване като „сифилис“ има отделен жестов знак.

В друг аспект, в издадените речници за жестов език на български език не съществуват някои жестове – например няма жестове за бисексуален и хетеро-сексуален, за утроба, яйцеклетка, педофил, войаор и други представени в дисертационния труд, а тези жестове са създадени и презентирани в дисертационната разработка. Така, новосъздадените жестове в дисертационния труд обогатяват палитрата от жестове на българския жестов език и естествено комуникативните пространства на лицата със слухови увреди, а и са значими за провеждане на процеса на обучение по сексуално образование.

Въпреки че към всички получени резултати е направен анализ, отделно е изведена обобщаваща дискусия чрез която се защитава целта, задачите и хипотезите за сексуално образование, поставено на научните основи и извън стихийното получаване на информация и знания от ненадеждни източници. В отделно приложение /Приложение 4/ е представена Учебната програма по Сексуално образование, която би могла да се ползва в реалната училищна практика от учители и в общообразователното училище и за ученици без увреждания.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Личното участие на докторантката в проведеното дисертационно изследване е безспорно. В дисертационната разработка личи професионалната отдаденост и професионалната компетентност на докторантката.

7. Автореферат

Авторефератът отразява резултатите от дисертационния труд и е направен по изискванията на съответните правилници.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационните резултати са значими и формират приноси, които са изведени в пространствата: теоретични и научно-приложни. Постиженията на дисертационната разработка далеч надминават изискванията за изследвания и резултати от дисертационен труд.

В този контекст, би било удачно:

- да се дисеминират създадените нови жестове сред хората със слухови увреди, да се апробират не само в учебния процес, но и в реалния живот, и да се направи опит за включването им в речници по жестов език. Естествено и логично, както се развива и променя устния език, така да се променя и развива и жестовия език. Всяко обогатяване на жестовия език с нови жестове извежда стъпка напред за признаване на жестовия език като официален.

- да се публикуват създадената методика на М-обучение и особено авторската Учебна програма по сексуално образование като иновативни продукти в образованието.

- да се популяризират ресурсите за М-обучението и да се разширяват, за да е възможно да се ползват от повече учители за реализация на процеса на приобщаващо образование както за ученици с увреждания от различните групи със специални образователни потребности, така и за учениците без специални образователни потребности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа оригинални научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват безапелационен принос в науката* и отговарят на **всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Недялка Петрова Гарова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Специална педагогика като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Недялка Петрова Гарова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма Специална педагогика.

19.04.2019 г.

Изготвил становището:

(проф. д.п.н Дора Левтерова - Гаджалова)